

ӘОЖ 66(574)

Мурзагалиева А.А., аға оқытушы, магистр

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Орал қ.,
Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАНДА МҰНАЙ ХИМИЯСЫН ТИІМДІ ДАМУДЫҢ БАСЫМ БАҒЫТТАРЫ

Аннотация

Осы мақалада шельфтің көмірсутегі кен орындарын игеруі геологиялық барлау жұмыстарын жүргізуге, ұңғымаларды бұрғылауға, мұнай мен газ өндіруге, көмірсутектерді кәсіптік дайындауға және тұтынушыларға тасымалдауға байланысты кешенді ғылымды қажетсінетін техникалық проблеманы білдіретіні қарастырылады. Барлық осы технологиялық операцияларды табысты жүргізу үшін ең заманауи жабдықтар мен технологиялар талап етіледі, әсіресе арктикалық аймақтың шельфінде және Қиыр Шығыстағы суық теңіздерде жұмыс істеу туралы әңгіме болғанда. Бүгінде Солтүстік теңіздердің қайраңында өндіруді қамтамасыз етудің техникалық-технологиялық міндеті қалай шешілуде деген сұраққа Ресейдің континенттік қайраңы өте күрделі табиғи - климаттық жағдайлармен сипатталатыны, бұл теңіз көмірсутегі кен орындарын игеру проблемаларында күрделіліктің жаңа деңгейін қосатыны, ал қайраңдағы жұмыс стратегиясы табиғи ресурстарды ұтымды пайдаланатыны, күрделі салымдарды азайтуды, қауіпсіздік және қоршаған ортаны қорғау талаптарын орындауды қамтамасыз ететін жаңа тиімді техникалық-технологиялық шешімдерге негізделуі тиістігі анықталған. Бұл тұрғыда арктикалық және Қиыр Шығыс теңіздерінің қайраң кен орындарын игеруге енгізу өз шешімі үшін техника мен технологиялардың жаңа түрлерін, сондай-ақ қажетті инфрақұрылым объектілерін құруды және енгізуді талап ететін ең ірі стратегиялық және инфрақұрылымдық проблема болып табылады. Көрсетілген жобаларды іске асыру процестері әрбір кен орнының бірегейлігімен, елеулі белгісіздік жағдайында негізгі шешімдерді (техникалық, ұйымдастырушылық және инвестициялық) қабылдау қажеттілігімен, жобалардың көп капитал сыйымдылығымен және инвестициялық тәуекелдердің жоғары дәрежесімен ұштасатыны ұсынылған.

Түйін сөздер: шельф, заманауи жабдықтар мен технологиялар, инфрақұрылым объектілері, стратегиялық және инфрақұрылымдық проблема, күрделі табиғи - климаттық жағдайлар, континенттік қайраңы, теңіз кен орындары, технологиялық жабдықтар, суасты жабдығы, теңіздегі геофизикалық барлау.

Кіріспе. Қазақстанның мұнай-газ өндіру өнеркәсібінде кластерлерді қалыптастыру қажет. Әлемдік тәжірибе ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі көбінесе өзара білім ағындарымен, технологиялық байланыстармен және басқа да өзара қарым-қатынастармен байланысты фирмалар мен ұйымдардың комбинациясын қалыптастырумен қамтамасыз етілетіндігін куәландырады. Географиялық локализацияланған қатысушылардың осындай тобы «кластер» деп аталды. Бүгінгі күні кластерлерді дамыту экономикалық дамуға және бәсекеге қабілеттілікті арттыруға ілесіп кең танылған құрал болып табылады. Бүкіл әлем бойынша дамыған және дамушы елдерде де кластерлік бастамалардың тез тарайтын саны олардың тиімділігі мен өміршеңдігін көрсетеді.

Портер анықтамасы бойынша «кластер немесе өнеркәсіптік топ-бұл белгілі бір» салада жұмыс істейтін және бір-бірін өзара толықтыратын географиялық көршілес өзара байланысты компаниялар және олармен байланысты ұйымдар тобы.

Кластердің географиялық ауқымы бір қаладан немесе штаттан елге немесе тіпті бірқатар көршілес елдерге дейін өзгеруі мүмкін. Кластерлер өзінің тереңдігі мен күрделілігіне байланысты әр түрлі нысандарды қабылдайды, бірақ көп жағдайда дайын өнім компаниялары

немесе сервистік компаниялар; өндірістің мамандандырылған факторларын, компоненттерді, машиналарды, сондай-ақ сервистік қызметтерді жеткізушілер; қаржы институттары; ілеспе салалардағы фирмалар кіреді. Кластерлер көбінесе төменгі салаларда жұмыс істейтін (яғни өткізу арналарымен немесе тұтынушылармен); жанама өнімдер өндірушілерден тұрады; арнайы оқытуды, білім беруді, ақпараттың түсуін, зерттеулер жүргізуді қамтамасыз ететін және техникалық қолдау көрсететін үкіметтік және басқа да ұйымдар (университеттер, бос уақытта біліктілікті арттыруға арналған құрылымдар сияқты); сондай-ақ стандарттарды белгілейтін агенттіктер. Кластерге елеулі әсер ететін үкіметтік агенттіктер оның бөлігі ретінде қаралуы мүмкін. Соңында, көптеген кластерлер кластердің мүшелерін қолдайтын сауда қауымдастықтары мен жеке сектордың басқа да бірлескен құрылымдарын қамтиды [1].

Мұнай-химия саласын дамыту жөніндегі шаралар Қазақстанның мұнай-газ секторын дамытудың 2010-2014 жылдарға арналған бағдарламасында, үдемелі индустриялық-инновациялық дамудың 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында (ҮИИД МБ) көзделген. Бүгінде Қазақстанда мұнай-химия саласын дамытуға бағытталған бірнеше жоба жүзеге асырылуда. 2014 жылғы 31 мамырда ҚР Үкіметінің қаулысымен мұнай-газ секторын дамыту бойынша 2014-2018 жылдарға арналған кешенді жоспар қабылданды.

Атырау облысындағы «Ұлттық индустриялық мұнай-химия технопаркі» АЭА аумағындағы басты жоба (ҚР Президентінің 2007 жылғы 19 желтоқсандағы № 495 Жарлығымен құрылған) екі фазада іске асырылатын интеграцияланған газ-химия кешенінің құрылысы болып табылады. Бірінші фаза қуаты жылына 500 мың тонна полипропилен, екіншісі — жылына 800 мың тонна полиэтилен өндірісін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Полипропиленді кепілді өткізу мақсатында осы жобаны жүзеге асыратын компания — Kazakhstan Petrochemical Industries (KPI) дайын өнімді өткізуге келісім-шарт жасады. Жобаның екінші кезеңі аясында оңтүстік корейлік LG Chem компаниясы стратегиялық серіктес болып табылады. Бүгінгі күні аталмыш жобаға жалпы инвестициялар 6300 млн долларға бағалануда, ал кешеннің бірінші фазасын пайдалануға беру 2017 жылдың төртінші тоқсанына жоспарланып отыр.

АЭА шеңберінде іске асырылатын басқа жүйе құраушы жоба қуаты жылына 250 мың т бутадиең және қуаты жылына 125 мың т полибутадиең Каучукты шығару бойынша зауыт салуды көздейді. Бүгінгі таңда Польша, Германия және Оңтүстік Кореяның әлеуетті стратегиялық серіктестерімен келіссөздер жүргізілуде.

Халықаралық нарықтарда полипропиленге деген қажеттілік (115 млн т дейін) болжануда. Бұл 2015 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда 2 есе көп (60 млн т). Нарықтың жоғары өсу қарқыны Азияда, Шығыс Еуропада, Таяу Шығыста, Латын Америкасында, Африкада, Кариб бассейнінде күтіледі. Қазақстандық полипропилен, ішкі нарықтың қажеттілігін жабатын көлемнен басқа. Шығыс және Батыс Еуропа, Қытай, Түркия нарықтарына экспорттау жоспарлануда. Болашақта полиэтиленге сұраныс жоғары болады деп күтілуде. Ол орта және Шығыс Азия елдерінде, сондай-ақ Батыс және Шығыс Еуропада ең үлкен сұранысқа ие. 2025 жылға қарай полиэтиленге сұраныс 137 млн т дейін көлемде болжанып отыр, бұл 2011 жылғы сұраныспен салыстырғанда 2 есе көп.

Тағы бір жоба интеграцияланған газ-химия кешенінен базалық шикізатты одан әрі өңдеуге бағытталған және полимерлік өнім өндірісін жолға қоюға байланысты. Бұл кәсіпорын пайдалануға берілгенге дейін технологияны сынақтан өткізу Ресей Федерациясынан, Өзбекстаннан, Түркменстаннан, Оңтүстік Кореядан әкелінетін шикізатта жүзеге асырылатын болады. Осы жоба бойынша Еуропа, Түркия, Қытай, Оңтүстік-Шығыс Азия, ТМД елдері нарықтарында өнімдерді өткізу ниеті туралы шарттар жасалды.

Зерттеу әдісі. ҚР Мұнай-газ секторын инновациялық дамытудың басым бағыты-өндіруден бастап қосылған құны жоғары өнім өндіруге дейін технологиялық циклді толық аяқтай отырып, 4-5 шектегі көмірсутек шикізатын терең өңдеу. Осы мақсатта бүгінде барлық үш ірі мұнай өңдеу зауытын (МӨЗ) жаңғырту жүзеге асырылуда.

Жақын арада ел Үкіметі бекіткен МӨЗ (мұнай өңдеу зауыты) жаңғыртудың кешенді жоспарына сәйкес мұнай өңдеу зауыттары А-80 маркалы бензин өндіруді тоқтатады, Еуро-4 стандартына сәйкес келетін Еуро-5 перспективалы шығуымен мұнай өнімдерін шығаруды жолға қояды, ал ішкі нарық жергілікті өндірістің жоғары октанды бензиндерімен толық

қамтамасыз етілетін болады. Сонымен қатар, мұнай өңдеу бойынша жалпы қуат жылына 18,5 млн тоннаға дейін өседі, ал өңдеу тереңдігі 90% - дан асады. Сонымен қатар, мұнай — химия үшін негізгі өнім-бензол және параксилол пайда болады.

Мысалы, АМӨЗ(Атырау мұнай өңдеу зауыты) қайта жаңартуының екінші кезеңі шеңберінде ЭЛОУ-АВТ-3 қондырғысының вакуумдық блогын және баяу кокстау қондырғысын қайта жаңарту (Атырау мұнай өңдеу зауыты) бастапқы және қайталама қайта өңдеу бойынша қуатты арттыруға, сондай-ақ қосымша құнмен мақсатты мұнай өнімдерінің қосымша көлемін өндіруге мүмкіндік берді. Жақын арада мұнда тағы екі ірі нысан жұмыс істейді — хош иісті көмірсутектерді өндіру кешені, оның құрылысы бензол мен хош иісті көмірсутектерді бензинді фракциядан алу есебінен автомобиль бензиндерінің экологиялық параметрлерін жақсартуға бағытталған, сондай-ақ мұнайды терең өңдеу кешені, бұл зауыттың қуаты мен өңдеу тереңдігін арттыруға мүмкіндік береді.

Шымкент мұнай өңдеу зауытында қайта құру және жаңғыртудың жобалық-сметалық құжаттамасын әзірлеу аяқталуда, оның жұмысына итальяндық Techпір компаниясы б. р. а. «Қазгипронефтетранс» «ИК» ЖШС-мен бірлесіп тартылған. Жақын арада бірінші кезең шеңберінде құрылыс-монтаж жұмыстарын аяқтау жоспарлануда. Жобаның екінші кезеңін орындау үшін инженерлік-геологиялық іздестіру, батыс стандарттары бойынша жобалау аяқталды, қазақстандық стандарттар бойынша құжаттаманы бейімдеу бойынша жұмыстар жүргізілуде [2].

ПМХЗ (Павлодар мұнай-химия зауыты) жаңғырту жөніндегі жобаны іске асыруды екі кезеңде жүзеге асыру жоспарланып отыр: біріншісі 2016 жылдың соңына дейін екі іске қосу кешенін іске қосуды қамтиды, ал екінші кезеңді іске асыру туралы шешім мемлекеттік сараптаманың қорытындысын ескере отырып, жобалау-сметалық құжаттаманы әзірлеу аяқталғаннан кейін қабылданатын болады.

Дегенмен, бұл үш зауыт болашақта downstream секторын дамытуда рөл атқарады. 2013 жылғы желтоқсанда іске қосылған Ақтау қаласындағы қолданыстағы Пластикалық массалар зауытының өндірістік алаңында жоғары сапалы жол битумдарын шығаратын кәсіпорын да мұнай-химия саласын қалыптастыруға елеулі үлес қосуда.

Тұтастай алғанда, Қазақстан үшін жаңа базалық мұнай-газ-химия өнімдерін шығару болашақта полиолефиндер, терефтал қышқылы және полиэтилентерефталат сияқты жоғары бөліністегі өнімдерді өндіру жөніндегі жобаларды іске асыруға көшуге мүмкіндік береді. Өз кезегінде бұл полиэфирлі талшықтар, орама материалдар, шиналар, құбырлар және тұрмыстық және өнеркәсіптік мақсаттағы басқа да көптеген тауарлар өндірісін игеруге мүмкіндік береді. [3].

Мамандардың пікірінше, болашақта түрлі мұнай-химия кешендерін салу және пайдалануға беру, сондай-ақ жұмыс істеп тұрған мұнай өңдеу зауыттарын жаңғырту және технологиялық жаңарту: көмірсутек шикізатын терең және кешенді қайта өңдеу жөніндегі құрылымдарды қалыптастыруға кірісу, бұл қосылған құны жоғары мұнай-химия өнімдері нарығын құру туралы айтуға мүмкіндік береді;

Қазақстан экономикасының мұнайдың әлемдік бағаларының конъюнктурасына тәуелділігін азайту, Орталық Азия және ішкі нарықты қазақстандық өндірістің мұнай-химия өнімдерімен толықтыруды қамтамасыз ету;

Қазақстан Республикасында тік интеграцияланған кешендерді қалыптастыру үшін негіз құру, олардың қызметі кең спектрде-мұнай өндіру мен тазартудан бастап көмірсутек шикізатын терең өңдеу жөніндегі қолданыстағы технологиялар мен өндірістер құруға және қосылған құны жоғары тауарлық мұнай-химия өнімдерін шығаруға дейін жүзеге асырылуы мүмкін.

Жоғарыда баяндалғандар бір мезгілде Қазақстанда мұнай-химия өндірісін дамыту проблемалары мен жолдарын одан әрі зерттеу қажеттілігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасында аумақтық кластерлердің дамуына ықпал ететін және кедергі келтіретін бірқатар жағдайлар бар.

Өңірлік дамуға кластерлік тәсілді енгізудің оң нәтижелеріне мыналарды жатқызуға болады: технологиялық, ғылыми және ақпараттық инфрақұрылымдарды кеңейту; бизнес субъектілерінің кооперациялауға дайындығы; жергілікті ресурстарды пайдалануда ұтқырлық;

өңіраралық байланыстардың тұрақтылығын арттыру; сыртқы экономикалық ынтымақтастықта әріптестік қатынастарды күшейту және тағы басқалар.

ҚР-да кластерлердің дамуын тежейтін факторларға мыналарды жатқызуға болады: Халықаралық шаруашылық құрылымдар қызметінің жекелеген секторларында бірлескен бизнесті басқару сапасының төмендігі; шекара маңындағы аумақтық кооперациялық құрылымдардың даму деңгейінің төмендігі, олар, әдетте, өңірлік бизнес мүдделерін ілгерілету үшін басымдықтарды әзірлеу және іске асыру міндеттерін өз бетінше орындай алмайтын; аумақтық шаруашылық дамыту жөніндегі Ұжымдық жоспарлы және бағдарламалық шешімдердің жеткіліксіз деңгейі; күтілетін нәтижелерге қол жеткізудің үлкен көкжиектері, өйткені кластерлерді құрудан нақты пайда 5-7 жылдан кейін пайда болуы мүмкін [4].

Кластердің базалық саласын бөлу үшін критерий оның әлемдік нарықта бәсекеге қабілетті өнім өндіру қабілеті болып табылады.

Мамандардың пікірінше, мұнай — газ саласын дамыту кезінде пайда болатын проблемалардың барлық кешені кезең-кезеңімен шешілуі тиіс-геологиялық-іздігіру және барлау жұмыстары басталған сәттен бастап кен орны пайдалануға берілгенге дейін және көмірсутек ресурстарын өңдеу объектілерін салуға дейін. Мұндай стратегия жүйелі негізде мұнай-химия кластерлерін қалыптастыру процесінде табысты іске асырылуы мүмкін.

Мұнай өнеркәсібінде кластерлерді қалыптастыру проблемасы геологиялық — іздігіру және барлау жұмыстарынан алынған көмірсутек қосылыстарын қайта өңдеуге және тауар өнімін сатуға дейінгі өзара байланысты өндірістердің тізбегін құру қажеттігінен тұрады.

Мұнай-газ ресурстарын пайдалану негізге алынатын кластерлерді қалыптастырудың нақты мүмкіндігі Батыс Қазақстан өңірлерінде бар. Олардың біріншісі Атырау облысындағы өнеркәсіптік және ғылыми әлеуетті ескере отырып құрылуы мүмкін. Бұл облыс оның аумағында шоғырланған мұнай және газ қорларының арқасында мұнай-химия кластерін қалыптастыру және интеграцияланған мұнай-химия кешенін құру жүріп жатқан республиканың перспективалы және тартымды өңірлерінің бірі болып табылады. Кластерлердің тиімділігін талдау әртүрлі бағыттарда жүргізілуі мүмкін: институционалдық ұйым; бастамашылық жасау мен қолдаудың ішкі уәждемесі; қатысушылардың салыстырмалы бәсекеге қабілеттілігі; стратегиялық әлеует [5].

Зерттеу нәтижелері. Кластерлердің сипатты белгілерін зерттеу және жіктеу олардың әртүрлі елдердегі айырмашылықтарын көрсетеді, бірақ тұтастай алғанда мұнай-химия кластерін құру үшін Атырау облысында бар ресурстар мен күтілетін нәтижелер бойынша мынадай негізгі көрсеткіштер жүйесін бөліп көрсетуге болады:

кластерден тыс және ішкі құрылымдарға зерттеу жүргізу бойынша жеткілікті мүмкіндіктер мен ресурстар және оның даму болашағы;

кластер кәсіпорындары ішінде еңбек әлеуеті мен Еңбек ресурстарын дамыту мүмкіндігі;

көмірсутек шикізатын және басқа да материалдық ресурстарды жеткізушілердің жақындығы;

кластер қатысушыларында өз капиталының болуы.

Екінші кластерді қалыптастыру негізіне мұнай өндіру жөніндегі («Маңғыстау» және «Бозашы» кен орындары), көмірсутек ресурстарын қайта өңдеу жөніндегі (пластмасса зауыты, Қазақ газ өңдеу зауыты, ал перспективада — Маңғыстау мұнай өңдеу кешені) бар қуаттар алынуға тиіс.

Үшінші кластер Қарашығанақ кен орнының газ конденсатын пайдалануға, ал кейіннен болашақта Батыс Қазақстан облысының жаңа кен орындарында-Теплов, Токарев және өзге де құрылымдарда өндірілетін шикізатқа бағытталуы тиіс.

Мұнай-газ өңдеу мен мұнай-химияның өз тармақталған базасын дамыту республикаға қажет, біріншіден, көмірсутектердің бастапқы ресурстарына деген өз қажеттілігінің өсуіне байланысты; екіншіден, осы өндірістердің түпкілікті өнімі — жеке көмірсутектерден полимерлік материалдарға дейін экспорттың жеткілікті тиімді бабын білдіреді, бұл жөнінде әлемдік рыноктарда оған үнемі өсіп келе жатқан сұраныс куәландырады.

Мұнай-газ өндірудің өсуі және Каспий қайраңының кен орындарын алдағы игеру қуатты мұнай өңдеу және мұнай-химия өндірістерін құру үшін база жасайды, олардың өнімдері

ішкі қажеттіліктерді толық қанағаттандыруға ғана емес, сондай-ақ сыртқы нарықтарға жеткізуге де қабілетті.

Демек, мұнай-химия кластерін құрудың негізгі мақсаты еліміздің табиғи байлықтарын, сондай-ақ мұнай өндіретін және мұнай өңдейтін кәсіпорындардың орналасуын ескере отырып, Қазақстанның мұнай-химия кешені мен оның өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін дамыту, әлемдік нарыққа шығу, ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігіне оның қосқан үлесінің тиімділігін арттыру болуы тиіс [6].

Қазақстанда жоғарыда аталған кластерлерді қалыптастыру өңірлердің кешенді әлеуметтік-экономикалық даму міндеттерін кезең-кезеңімен іске асыруға мүмкіндік береді. Кластерлер өзара шикізатты өндіру және қайта өңдеу процестерімен, сондай-ақ құрылатын инфрақұрылыммен (мұнай машиналарын жасау, әлеуметтік сала, мұнай құбыры көлігі, ғылыми-техникалық сүйемелдеу және т. б.) өзара байланысты болуы тиіс.)

Бұл үшін алғышарттар Батыс Қазақстанның өңірлерінде нақты бар, онда біріншіден, мұнай мен газ өндірудің едәуір көлемі бар, екіншіден, пайдалануға берілген мұнай-газ өңдеу және мұнай химиясы жөніндегі қуаттар үшіншіден, жеткілікті дәрежеде дамыған инфрақұрылым бар. Осының барлығы кластер шегінде батыс облыстарында аумақтық орналасқан шикізат, қаржы және еңбек ресурстары бойынша өзара байланысты өндірістердің үлкен жүйесін құруға ықпал ететін болады. Бұдан басқа, кластерлік бастаманы іске асыру дәл осы жерде пластмасса зауыты (Ақтау), «Полипропилен» АҚ және мұнай өңдеу зауыты (Атырау), Жанаөзен және Жанажол газ өңдеу зауыттары сияқты мұнай-газ өңдеу және мұнай-химия ірі объектілерін жаңғырту үшін алғышарттар жасайды.

Мұнайды ішкі рынокқа және экспортқа сенімді тасымалдау үшін магистральдық мұнай құбырлары жүйесін дамыту және қолдау жолдары «Қазақстан-2050» Стратегиясын іске асыру аясында Қазақстанның көпвекторлы және экономикалық тиімді мұнай тасымалдау жүйесін құру бүгінгі таңда республикада өндірілетін мұнай көлемінің 60 % - на дейін тасымалдауды қамтамасыз ететін «ҚазТрансОйл» магистральды мұнай құбыры бойынша ҚР ұлттық операторының басты стратегиялық мақсаты болды. Қазір «ҚазТрансОйл» ұзындығы 5,5 мың км-ден астам магистральды мұнай құбырлары желісін, 2,1 мың км-ден астам суағарлар, 37 сорғы станциясын басқарады, 8 мыңнан астам адамды жұмыс орындарымен қамтамасыз етеді. «ҚазТрансОйл» АҚ өндірістік нысандары Қазақстанның 11 облысында орналасқан [7].

Қорытынды. Қазақстанның мұнай құбыры жүйесі құрылғандықтан, бүгінде елімізде өндірілетін мұнай Батыс нарықтарына да, шығыс бағытына да, Қара, Балтық, Жерорта теңізі бассейндеріне де тасымалдануы мүмкін. Ресей мен Беларусь аумағында отандық мұнайды тасымалдауды қамтамасыз ету мақсатында Қазақстанның ұлттық операторы магистральдық мұнай құбыры бойынша «ҚазТрансОйл» АҚ мұнай тасымалдау және көлік-экспедиторлық компаниялармен осы елдердің магистральдық мұнай құбырлары жүйесі бойынша тасымалдау қызметтерін және теңіз сауда порттарында экспортталатын қазақстандық мұнайды ауыстырып тиеуді ұйымдастыру жөніндегі көлік-экспедиторлық қызметтерді көрсетуге («Транснефть» АҚ ААҚ, «Гомельтранснефть Дружба» ААҚ, «Транснефть-Сервис» ЖАҚ, «Невская труба құбыры компаниясы» ЖШҚ) шарт жасасты», «Приморский торговый порт» ЖШҚ). Мысалы, «Атырау-Самара» жүйесі бойынша экспорт көлемі ұзақ мерзімді перспективаға қол қойылған және бұл біздің мұнай компанияларына жоспарлауға сенімділік береді, өйткені әрбір нарық — Қара теңіз, Шығыс Еуропа, Балтық елдері-белгілі бір баға саясаты бар.

Ресей аумағы арқылы жыл сайын Қазақстан мұнайын тасымалдау жүзеге асырылады: Атырау-Самара мұнай құбыры бойынша-шамамен 15 млн т; Махачкала-Тихорецк-Новороссийск мұнай құбыры бойынша-3 млн т. дейін.

Таяу болашақта негізінен «Қашаған» кен орнында жоспарланып отырған өндіруге және «Теңіз» кен орнында өндіруді ұлғайтуға байланысты мұнай өндіру көлемінің өсуі күтілуде. Осылайша, Қазақстандағы мұнай өндіру көлемі бойынша көшбасшы болып табылатын және 2013 жылы шикі мұнайдың рекордтық көлемі — 27, 1 млн. т өндірген ТШО «Теңізшевройл» БК ЖШС бірнеше жылдан кейін өзі әзірлеген «Теңіз» кен орнының жаңа қуатын көрсете алады. Болашақта кеңейту жобасын (ККЖ), сондай-ақ онымен байланысты 23 млрд долларға бағаланатын ұңғымалардың сағалық қысымын басқару жобасын іске асыру ТШО-да мұнай өндіруді 12 млн тоннаға арттырып, оны жылына 38 млн тоннаға дейін жеткізуге мүмкіндік

береді. «Теңіз» -әлемдегі ең терең мұнай кен орны-гигант, оның жоғарғы мұнай құятын коллекторы шамамен 4000 метр немесе 13 000 фут тереңдікте жатыр. Бұрғыланған және бұрғыланбаған учаскелердегі жалпы барланған қорлар 3,1 млрд.т немесе 26 млрд. баррель көлемінде болжануда. Ал коллектордың ауданы соншалықты үлкен, ол екі марафондық қашықтықты талап етеді. Бүгінде ТШО Қазақстан ішінде де, одан тыс жерлерде де пайдалану үшін жоғары сапалы өнімнің төрт түрін шығарады. Бұл компания Еуропаға және Солтүстік және Оңтүстік Америкаға сататын шикі мұнай, Қазақстан мен Еуропада темір жол арқылы тұтынушыларға сатылатын сұйытылған көмірсутек газы [7].

Қорытындылай келе, әртараптандыру мәселелері өз мұнай өңдеу зауыттарының жүктемесін шешуге мүмкіндік беретінін атап өту қажет. Осылайша, Павлодар зауытын Батыс Қазақстаннан шыққан мұнаймен қамтамасыз ету міндеті өткір тұр. Демек, экспорттық әлеуетті дамытумен қатар Республиканың ішкі нарығын мұнай өнімдерімен қамтамасыз ету шеңберіндегі маңызды міндет ішкі мұнай құбырлары желісін дамыту болып табылады. Бұл бағытта ағымдағы активтерді қолдау, құбырдың желілік бөлігінің сенімділігін және сорғы станцияларының тиімділігін қамтамасыз ету үшін инвестицияларды жүзеге асыру болжанып отыр.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Бутырина Е. Нефтяному рынку Казахстана 2014 год запомнится обвалом мировых цен, председательством в Энергетической хартии и ростом расходов по проекту Кашаган // Панорама. - 2014. - № 50. – С. 2-6.
2. Джолдасбаева Г.У. Пути повышения конкурентоспособности нефтегазового комплекса за счет диверсификации и реструктуризации: теория, практика, приоритеты (на примере Республики Казахстан). - Алматы: Экономика, 2012. – 302 с.
3. Джантуреева Э. Нефтегазовый комплекс: запасы, добыча, инвестиции // Kazakhstan. - 2014. - № 5. – С. 20-25
4. Егоров О.И., Чигаркина О.А., Баймуканов А.С. Нефтегазовый комплекс Казахстана: проблемы развития и эффективного функционирования. - Алматы: Полиграфкомбинат корпорации «Атамұра», 2003. – 536 с.
5. Тасекеев М., Васильянова Л. Новые проекты нефтедобычи // Промышленность Казахстана. - 2012. - № 6 (75). – С. 37-40.
6. Каренов Р.С. Приоритеты стратегии индустриально-инновационного развития горнодобывающей промышленности Казахстана. - Астана: Изд-во КазУЭФМТ, 2010.
7. Национальный нефтегазовый бренд // Казахстанская правда. - 2014. – С. 6.

РЕЗЮМЕ

В этой статье рассматривается, богатый углеводородным сырьем Казахстан, всегда стремился развить сектор глубокой переработки, с тем чтобы переориентировать сырьевой потенциал на выпуск продукции с высокой добавленной стоимостью. На протяжении многих лет в стране, ежегодно увеличивающей добычу нефти и газа, разрабатывались и принимались специальные программы для развития сектора переработки углеводородов и получения продукции с высокой добавленной стоимостью. Так, меры по развитию нефтехимической промышленности были предусмотрены в Программе по развитию нефтегазового сектора РК на 2010-2014 гг., Государственной программе по форсированному индустриально-инновационному развитию (ГП ФИИР) на 2010-2014 гг. На сегодня Казахстан уже реализует несколько проектов, нацеленных на развитие нефтехимической отрасли. Это прежде всего инвестиционные проекты по организации производств с широкой гаммой нефтехимической продукции: полипропилена, полиэтилена, бутадиена, синтетических каучуков. Такие нефтехимические производства представляют собой сложную систему технологически взаимосвязанных процессов, осуществляемых на лицензионном оборудовании. Между-народный опыт и маркетинговые исследования показывают, что наиболее востребованными базовыми нефтехимическими продуктами являются полипропилен и полиэтилен. Прогнозируется значительная потребность в полипропилене на международных рынках (до 115 млн т). Это почти в 2 раза больше по сравнению с показателем 2015 г. (60 млн т). Высокие темпы роста рынка ожидаются в Азии, Восточной Европе, Ближнем Востоке,

Латинской Америке, Африке, Карибском бассейне. Казахстанский полипропилен, за исключением того объема, который будет покрывать потребности внутреннего рынка.

RESUME

This article discusses how Kazakhstan, rich in hydrocarbon raw materials, has always sought to develop the deep processing sector in order to reorient the raw material potential to produce products with high added value. For many years, the country, which annually increases oil and gas production, developed and adopted special programs for the development of the hydrocarbon processing sector and the production of products with high added value. So, measures for the development of the petrochemical industry was provided in the Program for the development of the oil and gas sector of Kazakhstan for 2010-2014, the State program for accelerated industrial-innovative development (spfiid) for 2010-2014. In Kazakhstan is already implementing several projects aimed at the development of the petrochemical industry. These are primarily investment projects for the organization of production with a wide range of petrochemical products: polypropylene, polyethylene, butadiene, synthetic rubbers. Significant demand for polypropylene in international markets is projected (up to 115 million tons). This is almost 2 times more than in 2015 (60 million tons). High market growth rates are expected in Asia, Eastern Europe, the middle East, Latin America, Africa and the Caribbean. Kazakhstan polypropylene, except for the amount that will cover the needs of the domestic market. Such petrochemical plants are a complex system of technologically interrelated processes carried out on licensed equipment. International experience and market research show that the most popular basic petrochemical products are polypropylene and polyethylene.

ӘОЖ 622.276.7

Мурзагалиева А.А., аға оқытушы, магистр

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Орал қ., Қазақстан Республикасы

МҰНАЙ ҰНҒЫМАСЫН АҒЫМДЫ ЖӘНЕ КАПИТАЛДЫ ЖӨНДЕУ ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Аннотация

Осы мақалада өндіру немесе айдау ұнғыларының қалыпты жұмысы әр түрлі себептерге байланысты бұзылады, ол толығымен ұнғының жұмысын тоқтатуға, немесе оның шығымының едәуір азаюына әкеліп соғатыны туралы және шығымның тоқтауы немесе азаюы себептері түрліше болуы мүмкін, ол жер асты немесе жер үсті жабдықтарының істен шығуымен, қабат жағдайының өзгеруімен, газлифтілі ұнғыларға электр энергиясының немесе газдың келуінің тоқтауымен, жер үстінде сұйықтықты қайта айдау және тасымалдаудың тоқтауымен және т.б. байланысты екені қарастырылады. Осылайша ұнғылар уақыттың бір бөлігін жөндеу жұмысын күтумен немесе сол жөндеу жұмысының өтуін күтіп бос тұратыны туралы ұсынылған. Жөндеу кезінде СКҚ (сорапты компрессорлы құбырлар) немесе түсіру-көтеру жабдығын ауыстыру, оқпанның бүлінген элементтерін тазалау, жуу және басқа да бірқатар процедуралар қажет болуы мүмкін. Көбінесе жұмыстар жер астында жүргізіледі және оларды ұнғымаларды ағымдағы және күрделі жөндеуге жіктейді. Бірінші жағдайда олар жоспарлы түрде жүргізіледі: олар барлық оқпанды немесе жеке элементтерді тазалауға, жұмыс істеу режиміне және т. б. өзгерістер енгізуге қатысты болуы мүмкін. Күрделі жөндеу жабдықтарды ауқымды ауыстыруды, күрделі ақауларды жоюды, оқпанды тереңдетуді немесе кеңейтуді, сондай-ақ қайталама бұрғылауды білдіреді. Ұнғымалардың жер асты жөндеулері шартты түрде ағымдағы және күрделі болып бөлінеді. Ағымдағы жөндеуге келесі жұмыс түрлері кіреді: сорғыны ауыстыру, штангалардың үзілуін немесе олардың бұрылуын жою, құбырларды немесе штангаларды ауыстыру, СКҚ (сорапты компрессорлы құбырлар) батырылуын өзгерту, құм зәкірін тазалау немесе ауыстыру, Ұнғымаларды құмды тығындардан науамен немесе шаюмен тазалау.